

SLOMANSON, WILLIAM R.*

A Krím félsziget jogi helyzete a nemzetközi jog szemszögéből¹

ukrán válság – önrendelkezési jog – Krím félsziget – az elszakadás joga

Számos, a mai napig megoldatlan konfliktus terheli a nemzetközi közösséget – közülük több is az egykori Szovjetunió és Jugoszlávia *uti possidetis* elv alapján történt felosztása miatt.² Az ezen konfliktusok nyomán létrejövő *de facto* államok függetlenségét lényegében egyetlen nagyhatalom sem ismeri el, és ezért aztán ezen területek jogi helyzetének közeli rendezése sem tűnik valószínűnek. Sajnálatos módon számos olyan régió említhető, mely bővelkedik a hasonló megoldatlan konfliktusokban. Az Oroszország holdudvarából előbukkant konfliktusok (ideértve mindenekelőtt Dél-Oszétiát, Abháziát, Hegyi Karabahot, Koszovót, a Krím félszigetet és Transznyisziátiát) immáron aligha zárhatóak vissza a *status quo ante* palackjába.

Jelen tanulmány a Krím félsziget függetlenné válásának nemzetközi jogi kereteit igyekszik feltárni. A jogi keretek és a politikai realitások azonban olykor elválhatnak egymástól. Politikai szemszögéből a kérdés a következő: milyen haszonnal járna a Krím félsziget lakosságának visszakényszerítése Ukrajnához, ha egyáltalán ez lehetséges?

---

* William R. Slomanon egyetemi tanár, Thomas Jefferson Law School, San Diego, Egyesült Államok, bills@tjsl.edu. A fordítás a szerző engedélyével, a Rosztoczy Alapítvány ösztöndíjának támogatásával készült (The translation was funded by Rosztoczy Foundation).

1 Az írás a 2015 júniusában a Debreceni Egyetemen, illetőleg az International Law Association Hungarian Branch és az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság Nemzetközi Közjogi Albizottság keretében Budapesten megtartott előadások hivatkozásokkal ellátott és kibővített változata.

2 Lásd HASANI, Enver: The Concept and Function of the Uti Possidetis Principle. In: *Self-Determination, Territorial Integrity and International Stability: The Case of Yugoslavia*. 2002, 119. RATNER, Steven: Drawing a Better Line: Uti Possidetis and the Borders of New States. *American Journal of International Law*, 1996, 590.

1. Történeti előzmények

A mongol hódításokat megelőzően megalakult Kijevi Rusz Kelet-Európa első szervezett állama volt, mely többek között a mai Belorusz, Ukrajna és Oroszország területét is magában foglalta. A 13. századi tatár, majd török hódításokat követően a 18. században a félsziget az Orosz Birodalom részévé vált, és stratégiai jelentőségét jól mutatja, hogy a félszigeten található Szevasztopol kikötője 1783 óta szolgál az orosz fekete-tengeri flotta állomáshelyéül.³

A Krím félszigeten 1921-ben kikiáltották a Krími Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságot. A II. világháborút követően, 1945-ben aztán a Krími Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságot feloszlatták, és a területet az Oroszországi Szovjet Szocialista Köztársaságba olvasztották. A napjainkban is zajló konfliktus egyik közvetlen előzményeként 1954. február 19-én Nyikita Szergejevics Hruscsov akkori szovjet pártfőtitkár kezdeményezésére a területet az Oroszországi Szovjet Szocialista Köztársaság az Ukrán Szocialista Szövetségi Köztársaságnak ajándékozta, az ukrán területek Oroszországhoz történő csatlakozásának 300. évfordulója alkalmából. A Szovjetunió megszűnését követően, 1991-ben aztán a Krím félsziget Krími Autonóm Köztársasággá vált, azonban formálisan Ukrajna része maradt.

A Krím félsziget mai helyzetének megértéséhez említést kell tennünk az 1994-ben megkötött Budapesti Memorandumról,⁴ melynek célja az volt, hogy garantálja Ukrajna szuverenitását és területi integritását az ezeket fenyegető cselekményekkel szemben. A Memorandum célja volt az is, hogy az ukrán nukleáris fegyvereket orosz ellenőrzés alá helyezze. A Memorandum szerint Oroszország, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság egyaránt támogatják, hogy Ukrajna részesévé váljon az 1968-ban megkötött atomsorompó-egyezménynek. Minden érintett állam egyetértett továbbá abban, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa azonnal köteles segítséget nyújtani Ukrajnának, amennyiben Ukrajna nukleáris fegyverek használata vagy azazal való fenyegetés áldozatává válik.⁵

A Memorandum legnagyobb gyengesége, hogy csupán politikai nyilatkozat, és nem tekinthető kötelező erejű nemzetközi szerződésnek. Szemben tehát a NATO kollektív védelmi klauzulájával,⁶ nem jelent széles körű és főleg kikényszeríthető katonai védelmi garanciát Ukrajna számára.

Oroszország joggal érvelhet amellett, hogy a Budapesti Memorandum semmilyen formában nem vonatkozik a mostani válsághelyzetre, ebben ugyanis sem nukleáris fegyverek használata, sem pedig az azzal való fenyegetés lehetősége nem merült fel. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejtenünk, hogy amennyiben Ukrajna szeretné azt, hogy egy rakétaelhárító rendszert telepítsenek a területére, arra az esetre

³ CONANT, EVE: How History, Geography Help Explain Ukraine's Political Crisis: The country rests precariously between East and West. *National Geographic online*, 2014. január 31. <http://news.nationalgeographic.com/news/2014/01/140129-protests-ukraine-russia-geography-history/> (2016. 02. 19.).

⁴ A Budapesti Memorandum hivatalos szövegét lásd http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/49/765 (2016. 02. 19.).

⁵ Lásd a Memorandum 4. pontját: „...if Ukraine should become a victim of an act of aggression or an object of a threat of aggression in which nuclear weapons are used” (kiemelés a szerzőtől).

⁶ Lásd például http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=hu (2016. 02. 19.).

Putyin orosz elnök egyértelműen jelezte, hogy egyfajta válaszlépésként készen áll nukleáris fegyvereket telepíteni a Krímbe.

A krími válság közvetlen előzményeként meg kell említenünk a 2013 novemberi eseményeket, amikor is a korábbi ukrán kormány megtagadta az Európai Unióval kötendő társulási megállapodás aláírását, ami komoly tüntetésekhez, és végső soron a kormány bukásához vezetett Ukrajnában. A tüntetések elsődlegesen az akkor hivatalban levő oroszbarát ukrán elnök, Viktor Janukovics ellen irányultak, aki egyébként ebben az időben a hatalmának védelme érdekében kifejezetten kérte Oroszország ukrajnai beavatkozását is, mielőtt Oroszországba távozott volna.⁷

A Krím ezt követően az oroszbarát tüntetések bázisává vált Ukrajnában, és jól láthatóan megnövekedett a térségben levő nem krími lakosokból álló orosz önkéntesek száma. 2014 márciusára a helyzet címszavakban így volt összegeezhető: függetlenségi népszavazás; *de facto* államiság; az Ukrajnától való függetlenség egyoldalú kikiáltása; a Krím Oroszország általi annexiója egy orosz szövetségi törvénnyel; és Szevasztopol mint különleges jogállású orosz szövetségi város annexiója.

2. Az orosz befolyás növekedése

Amikor a krími konfliktus háttéréről beszélünk, nem szabad elhallgatnunk egy másik eseménysort sem, mely áttételesen ugyancsak összefüggésbe hozható a konfliktussal, bár a nyugati sajtó jellemzően elmulasztja ennek elemzését. 1987-ben Ronald Reagan akkori amerikai elnök elhíresült beszédében kérte a Szovjetunió akkori pártfőtitkárát: „*Gorbacsov úr, döntse le ezt a [berlini] falat!*”⁸ A berlini fal ugyan valóban ledőlt, ám a híres mondattal együtt egy ígéret is elhangzott ekkor: nevezetesen, hogy cserébe a NATO nem fog kelet felé, a Szovjetunió irányában terjeszkedni.⁹ Az azóta eltelt közel harminc év történetéből jól láthatjuk, hogy a NATO valójában egyre közelebb és közelebb jutott Oroszország határaihoz.¹⁰

A konfliktus jobb megértéséhez ugyancsak tisztában kell lennünk Oroszország geopolitikai háttérével, illetőleg annak az Ukrajnának a politikai helyzetével, melynek 2000 kilométernyi közös határa van Oroszországgal. 1997-ben Ukrajna volt az első

⁷ Az ekkori események orosz értékelésére lásd például TOLSTYKH, Vladislav: Reunification of Crimea with Russia: A Russian Perspective. *Chinese Journal of International Law*, 2014/4, 879–886. A nyugati álláspontot jól tükrözi az alábbi írás: HIGGINS, Andrew–KRAMER, Andrew E.: Archival Is Freed as Ukraine Leader Flees. *New York Times*, 2014. február 22., http://www.nytimes.com/2014/02/23/world/europe/ukraine.html?_r=0 (2016. 02. 19.). Az ekkor történt eseményeket dolgozza fel a 2014-ben megjelent Maidan című dokumentumfilm.

⁸ Részletesen lásd US Department of State Diplomacy Center: *Voice of U.S. Diplomacy and the Berlin Wall*. <http://diplomacy.state.gov/berlinwall/www/exhibitions/tear-down-this-wall.html> (2016. 02. 19.).

⁹ Lásd például KLUSSMANN, Uwe–SCHEPP, Matthias–WIEGREFE, Klaus: NATO's Eastward Expansion: Did the West Break Its Promise to Moscow? *Spiegel Online International*, 2009. november 26., <http://www.spiegel.de/international/world/nato-s-eastward-expansion-did-the-west-break-its-promise-to-moscow-a-663315.html> (2016. 02. 19.).

¹⁰ Az egykori szovjet érdekszférába tartozó NATO-tagállamok: Albánia, Bulgária, Csehország, Észtország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia és Szlovénia. Közülük Észtország, Lengyelország, Lettország és Litvánia közvetlenül is határos Oroszországgal.

FÁK-tagállam, mely csatlakozott a NATO békepartnerségi programjához, 2002-ben pedig egyenesen NATO–Ukrajna Akcióterv elfogadására került sor.¹¹ Ráadásul 2015 elején Ukrajna elnöke kijelentette, hogy országa 2020-ra az Európai Unió tagállamává szeretne válni. Függetlenül ennek a kijelentésnek a realitásától, az látható, hogy a térségben az elmúlt évtizedekben egyértelműen erősödött a nyugati befolyás.

2015 júniusában Putyin elnök bejelentette, hogy Oroszország interkontinentális ballisztikus rakétákkal kívánja növelni nukleáris fegyverarszálját – méghozzá azért, hogy bármilyen rakétaelhárító rendszert át tudjon törni. John Kerry amerikai külügyminiszter nyilatkozata szerint ez gyakorlatilag visszalépés volna a hidegháború időszakába. A NATO főtitkára pedig úgy kommentálta az orosz tervet, hogy az jogellenes, destabilizáló hatású, és rendkívül veszélyes következményekkel járhat.¹²

Az orosz befolyás átmeneti növekedése a korábbi szovjet térségben már a 2014. évi ukrán válság előtt is jól érzékelhető volt: a Szovjetunió összeomlása óta ugyanis Moszkva külpolitikai céljainak egyike vitathatatlanul az orosz befolyás visszaszerzése volt ebben a térségben. Ennek jeleként például 2002-ben Moszkva orosz útlevelek kiállítását tette lehetővé a Georgiához tartozó Dél-Oszétiában és Abháziában élő oroszok számára,¹³ majd 2008-ban Oroszország egyenesen „békefenntartókat” küldött Georgiába az ott élő oroszok védelme érdekében.¹⁴

Az a tény, hogy Oroszország védelemben kívánja részesíteni az ország területén kívül élő oroszokat, nem a 21. század jelensége. Ekként a napjainkban zajló eseményt nyugodtan párhuzamba állíthatjuk a korábbi orosz birodalmi törekvésekkel.

3. Út az államiság felé¹⁵

Az államiságra (és annak elismerésére) vonatkozó nemzetközi jogi szabályozás kiindulópontja az ENSZ Alapokmánya, melynek 2. cikk (4) bekezdése értelmében „[a] Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell”. A fegyveres erő alkalmazása olyan esetekben, amikor az a határokon átnyúlóan történik (ide nem értve ezúttal

¹¹ Az Akcióterv egyértelműen rögzíti például azt, hogy Ukrajna stratégiai célja és prioritása a teljes körű integrációja az euroatlanti szervezetek rendszerébe, és az Akcióterv stratégiai kereteket biztosít a jelenlegi és jövőbeli NATO–Ukrajna együttműködések számára. Lásd http://nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19547.htm? (2016. 02. 19.).

¹² Lásd például *NATO condemns Putin's nuclear 'saber-rattling'*. <http://www.bbc.com/news/world-europe-33153703> (2016. 02. 19.).

¹³ A két terület státuszára vonatkozóan lásd WOLFF, Stefan: *Georgia: Abkhazia and South Ossetia*. The Princeton Encyclopedia of Self-Determination. <https://pesd.princeton.edu/?q=node/274> (2016. 02. 19.).

¹⁴ ARTMAN, Vincent M.: „Passport Politics”: *Passportization and Territoriality in the De Facto States of Georgia*, különösen az 5. fejezet („Passportization and Territory”), 102. https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/bitstream/handle/1794/11506/Artman_Vincent_M_ma2011sp.pdf?sequence=1 (2016. 02. 19.).

¹⁵ A független állam alakításának a joga a nemzetközi jogban három esetben képzelhető el: államutódlással, elszakadással, illetőleg az önrendelkezési jogra történő hivatkozással. Jelen pontban elsősorban az elszakadással, illetőleg kisebb részben az önrendelkezési jog kérdésével foglalkozom.

az Alapokmány 51. cikke szerinti önvédelem jogának gyakorlását), *prima facie* a területi épség ellen irányuló erőszaknak tekinthető.¹⁶ A „politikai függetlenség” sérelméről ezzel szemben akkor beszélhetünk, ha egy állam támogatja az elszakadás-párti mozgalmakat egy másik államban. Említést érdemel ugyanakkor, hogy egyes szakirodalmi források még ilyen esetben sem tartják megállapíthatónak a politikai függetlenség sérelmét.

Az Alapokmány 73. cikke kivételével (mely az önkormányzatokkal nem rendelkező, gyakorlatilag gyarmati területekre vonatkozott),¹⁷ az ENSZ Alapokmánya nem foglalkozik a függetlenség kivívásának lehetőségével. Az 1990-es évek elején azonban jelentős mértékben megnőtt a nem gyarmati sorból történő függetlenedések száma: a Szovjetunió békés úton 15 független államra esett szét, míg a korábbi Jugoszláviából (ugyan kevésbé békésen, de) további 6 független állam vált ki. Az ENSZ Alapokmánya, illetőleg tágabban, a nemzetközi jog nem szabályozza az olyan eseteket, mint például Dél-Oszétia, Abházia, Hegyi Karabah, Koszovó, Transznisztria, vagy éppen a krími helyzet, ezek ugyanis mind egy államon belüli konfliktusból bontakoztak ki, jóllehet számos esetben egy másik állam rejtett vagy éppen kevésbé rejtett támogatásával.

Az Alapokmány 2. cikk (7) bekezdése értelmében az Alapokmány egyetlen rendelkezése sem jogosítja fel az ENSZ-t arra, hogy olyan ügyekbe avatkozzon be, amelyek lényegileg egy állam belső joghatóságának körébe tartoznak. Ebből a rendelkezésből könnyen levezethető, hogy az ENSZ, illetve az ENSZ tagállamai, amennyiben beavatkoznak egy ilyen függetlenségi konfliktusba, valójában megsértik a nemzetközi jog szabályait. Részben ezzel is magyarázható, hogy a napjainkban világszerte megjelenő függetlenségi törekvéseket a nemzetközi közösség igyekszik visszaszorítani a jelenleg létező és a nemzetközi jog által elismert határok közé.¹⁸

Függetlenül attól, hogy ilyen függetlenségi küzdelmek már évszázadok óta léteznek a nemzetközi jogban,¹⁹ egyetlen nemzetközi szerződés sem szabályozza a függetlenné válás folyamatát.

Az elszakadásra vonatkozó kifejezett nemzetközi jogi szabályozás hiányában az önrendelkezési jogra történő hivatkozás jelenthet egy másik megoldást a függetlenség kivívására. Szemben ugyanakkor a függetlenségi mozgalmak (téves) gyakorlatával, az önrendelkezési jogra történő hivatkozás nem jelenti automatikusan egy önálló állam alakításának jogát. Maga az önrendelkezési jog, mint hivatkozási alap, gyakorlatilag csak az 1960-as évek óta létezik a nemzetközi jogban, amikor is az

¹⁶ Lásd Simma, Bruno (ed.): *The Charter of the United Nations: A Commentary*. Oxford University Press, 2002, 135. Hasonlóan: HENKIN, Louis: Law and Force: The United Nations Chapter (Chapter 7). In: *How Nations Behave: Law and Foreign Policy*. Council of Foreign Relations, 1979, 137.

¹⁷ UNGA Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples (1960), UN Doc. A/4684 (1960) [a továbbiakban: *UNGA 1514 Resolution*]. CASTELLINO, Joshua: The UN Principle of Self-Determination and Secession from Decolonized States: Katanga and Biafra. In: Pavkovic, Aleksandar–Radan, Peter (eds.): *The Ashgate Companion to Secession*. Ashgate, 2011, 117.

¹⁸ Csak a példa kedvéért: a kurdok (Irak, Törökország, Irán), a csecsenek (Oroszország), Tibet (Kína), baszkok és katalánok (Spanyolország), északírek (Nagy-Britannia), de akár az ISIS is említhető itt (Irak, Szíria).

¹⁹ ICJ, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*. Advisory Opinion, ICJ Report, 2010, 403., 79. pont [a továbbiakban: ICJ, *Kosovo-ügy*].

ENSZ egyértelműen támogatásáról biztosította az afrikai dekolonizációs mozgalmakat.²⁰

A gyarmati időszak alatti önrendelkezési jog azonban nagymértékben eltér a napjainkban használt önrendelkezéstől. A szeparatisták tipikusan, jollehet tévesen, az önrendelkezés jogát hívják fel a saját függetlenségi törekvéseik legitimizálása érdekében, azonban jellemzően elfelejteneik különbséget tenni az önrendelkezési jog külső és belső oldala között. Mind a nyugati, mind pedig az orosz jogtudomány egyetért abban, hogy valamennyi állam valamennyi népe számára legalább elviekben lehetőség van arra, hogy meghatározzák a saját belső politikai berendezkedésüket. Ugyanakkor a határok sérthetetlenségének elvéből következően a nemzetközi jog jellemzően nem támogatja az önrendelkezési jog külső oldalának érvényesítését, legalábbis a függetlenség egyoldalú kikiáltása formájában.²¹

Az önrendelkezési jog kiterjesztéséből levezethető függetlenség egyes érvelések szerint az ENSZ Közgyűlésének 1970. évi 2625. számú, az államok közötti baráti kapcsolatokról szóló határozatából következik. A határozat egyik deklarált célja a békés és jó nemzetközi kapcsolatok erősítése, amelyből levezethető akár az önrendelkezési jog kiterjesztő értelmezése is.²²

Egyes értelmezések szerint ebből a rendelkezésből levezethető a függetlenedés joga abban az esetben, ha a kormány nem tartja tiszteletben az államon belüli önrendelkezés elvét. Ennek az értelmezésnek az alapja, hogy „... ahol egy területen nagyobb arányban élő népet szisztematikusan kirekesztenek a hatalom gyakorlásából, a függetlenné válás az utolsó lehetséges jogi megoldás, különösen, ha a csoport tagjaival szemben súlyos emberi jogi jogsértések elkövetésére is sor kerül”.²³ Ez a függetlenné válás, azaz a külső önrendelkezési jog gyakorlása akkor lehetséges tehát, ha a nép nem gyakorolhatja megfelelően a belső önrendelkezési jogát, méghozzá azért, mert a kormány elnyomja vagy nem képviseli őket.²⁴

Oroszország 2008-ban a Georgiához tartozó Dél-Oszétiában és Abháziában a Georgiában élő orosz nemzetiségű lakosság védelme érdekében avatkozott be a hivatalos orosz álláspont szerint. Hogy a georgiai, illetőleg a krími beavatkozás mennyiben tekinthető feltétlenül szükségesnek és egyfajta „humanitárius” intervenciónak, arra a következő pontban kísérek meg választ adni.

²⁰ UNGA 1514 Resolution.

²¹ A nyugati álláspontra lásd CASSESE, Antonio: The Emergence of Customary Rules: Internal Self-Determination. In: *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*. Cambridge, 1995, 101. Hasonlóan: RAIC, David: The Post-Colonial Era: Internal and External Self-Determination. In: *Statehood and the Law of Self-Determination*. Kluwer, 2002, 226. Az orosz álláspontra például: „Az önrendelkezési jog elve nem vezethet a már létező államok lerombolásához.” KUZNETSOV, V. I.–TUZMUKHAMEDOV, B. R.: *International Law – A Russian Introduction*. Eleven, 2007, 150–151. (Az előszót írta: Sergey Lavrov orosz külügyminiszter.)

²² *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations*. 2625 (XXV), UN Doc. A/8118 (1970) [a továbbiakban: UNGA 2625 Resolution].

²³ WHEATLEY, Steven: The 'saving clause'. In: *Democracy, Minorities and International Law*. Cambridge, 2005, 95.

²⁴ ROETHKE, Peter: The Right to Secede under International Law: The Case of Somaliland. *Journal of International Service*, 2011. ősz, 40.

4. Egyoldalú függetlenség – a jogszerűség nehéz útja

4.1. A területi integritás és a függetlenség közötti kapcsolat

Kiindulópontként megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi jog nem engedi meg a függetlenség egyoldalú kikiáltását, ugyanakkor nem is tiltja meg azt. Azonban azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a nemzetközi jog legalábbis fenntartásokkal kezeli a függetlenség kérdését.²⁵ Ezen fenntartások elsősorban az államok területi integritásának elvéből következnek – különösen igaz ez akkor, ha egy másik állam is szerepet vállal az államon belüli függetlenségi mozgalmak támogatásában.²⁶ Kétségtelen, hogy „...egy állam területi integritásának teljes vagy részleges megsértése, vagy a politikai függetlenségének megsértése összeegyeztethetetlen az ENSZ Alapokmánya céljaival és elveivel”.²⁷ Ennek megfelelően a függetlenség jogszerű kivívása adott esetben akár megfelelő jóvátételnek is tekinthető, mely a függetlenséggellenes megközelítést némiképpen árnyalja, és némiképpen puhítja az egyébként meglehetősen merev jogi szabályozást. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk napjaink következtlen állami gyakorlatát sem – beleértve az államok politikai manipulációra való hajlamát is.²⁸

Az orosz domináns álláspont szerint a függetlenséghez való „jog” az önrendelkezési jogból következik. Megint más álláspontok szerint a nemzetközi jog által biztosított szabályozási keretet akként kellene módosítani, hogy az egyaránt egyesítse a jogi és politikai érdekeket és értékeket.

Létezik olyan megközelítés is, mely a jelenleg létező szabályok fenntartása mellett érvel. Eszerint, „...ha a nemzetközi rendszer elfelejti a hagyományosan fennálló szabályokat annak érdekében, hogy a nemzetközi jogot valamilyen módon bevonja egy belső konfliktusba, az szükségképpen az alapvető normák felrúgásához fog vezetni. Ebben az esetben a jogi megoldások lényegében megkülönböztethetetlenül válnának a pusztán politikai szempontoktól.”²⁹

²⁵ Egyes értelmezések szerint a területi integritás elve kizárólag államközi konfliktusokra vonatkoztatható. Lásd például: ABI-SAAB, Georges: Conclusion. In: KOHEN, Marcelo (ed.): *Secession: International Law Perspectives*. Cambridge, 2006, 473. Más értelmezések szerint a területi integritás (a megsértésére vonatkozó tilalmon keresztül) közvetlenül alkalmazható az elszakadás eseteire is. CRAWFORD, James: State Practice and International Law in Relation to Unilateral Secession. In: Bayefsky, Anne (ed.): *Self-Determination in International Law: Quebec and Lessons Learned*. Kluwer, 2000, 60. A szakirodalomból teljesen közömbös álláspontra is hozható ráadásul példa: FRANCK, Thomas: Opinion Directed at Question 2 of the Reference. In: Bayefsky: i. m., 83.

²⁶ Ukrajnával összefüggésben lásd például UNGA Res. 68/262, on the *Territorial Integrity of Ukraine*. Hasonlóan foglal állást a Helsinkai Záróokmány is, lásd *Declaration on Principles Guiding Relations between Participating States*, Part 1a.

²⁷ UNGA 2625 Resolution, Annex, Preamble.

²⁸ „But States of the world are so far displaying inconsistency ..., recognizing the lawfulness of the struggle of some Peoples (for example, Kosovo), and considering others to be unlawful (for example, Abkhazia or [the] Dnestr Region.” KUZNETSOV–TUZMUKHAMEDOV: i. m., 151.

²⁹ Az egyes álláspontokra lásd BRILMAYER, Lea: Secession and the Two Types of Territorial Claims. *ILSA Journal of International Law and Comparative Law*, 2015, 325–326; KUZNETSOV–TUZMUKHAMEDOV: i. m., 1; STERIO, Milena: Self-Determination and Secession under International Law: The New Framework. *ILSA Journal of International Law and Comparative Law*, 2015, 305–306; ROTH, Brad R.: The Neglected Virtues of Bright

Az ellentmondásokat és egyben problémákat jól érzékelteti az alábbi példa. A Szovjetunió időszakában a szovjet alkotmány 72. cikke például a „szabad elszakadás jogát” kizárólag a 15 szovjet szocialista tagköztársaság vonatkozásában ismerte el. Ez alapján Georgiának alkotmányos joga volt arra, hogy elszakadjon a Szovjetuniótól 1991-ben – azonban ugyanilyen joga már nem volt Dél-Oszétiának és Abháziának, merthogy nem voltak önálló tagköztársaságok.

A Szovjetunió megszűnésének időszakában az Európai Tanács 1991-ben akként határozta meg a Kelet-Európában és a Szovjetunióban létrejövő új államok elismerésének feltételeit, hogy azoknak „...*tiszteletben kell tartaniuk a határok sérthetőségét, mely határok csak békés eszközökkel, közös megegyezéssel módosíthatóak*”, valamint „...*az államutódlással és regionális vitákkal kapcsolatos valamennyi kérdést megállapodással kell rendezniük*”. Egy ekkoriban (egyébként a jelenlegi orosz külügyminiszter által) írt orosz kandidátusi értekezés ezt a megállapodást az 1975. évi Helsinki Záróokmányból vezette le, ekként: „*Az államhatárok megváltozhatnak. Egy ilyen változás azonban csak jogszerű keretek között, a nemzetközi joggal összhangban, békés úton és a felek közös megállapodásával történhet meg.*”³⁰

A 2008-ban zajlott georgiai–orosz konfliktus idejére az 1991-ben történt dél-oszétiai és abháziai függetlenség kikiáltását mindössze elenyésző számú állam tekintette jogszerűnek – további bizonyítékot kínálva a nemzetközi jog függetlenséget ellenző megközelítésére.³¹ Ennek megfelelően nem meglepő, hogy a Krím is csak rendkívül kisszámú elismerésre számíthat. Ezen esetek jól mutatják a függetlenség egyoldalú kikiáltásának gyengeségeit is: nem beszélhetünk széles körű támogatással bíró jogelvről; ráadásul egy meglehetősen bizonytalan elméleti háttérű intézményről van szó, amely némi jogi (vagy inkább jelentős politikai) meggyőződésen alapul. A kollektív elismerés hiánya (különösen az ENSZ-tagság hiányát ideértve) további bizonyítékul szolgálhat a számos hidegháború utáni egyoldalú függetlenség érvényességének el nem fogadhatóságára.

4.2. A függetlenség kivívására vonatkozó bírói gyakorlat

A függetlenség kivívásának szabályaira vonatkozó nemzetközi szerződés hiányában az állami gyakorlatot kell megvizsgálnunk annak érdekében, hogy megpróbáljuk meghatározni a vonatkozó nemzetközi jogi szabályozás tartalmát. Mind Oroszország, mind pedig az Egyesült Államok álláspontja szerint Koszovó, Dél-Oszétia és

Lines: International Law in the 2014 Ukraine Crisis. *ILSA Journal of International Law and Comparative Law*, 2015, 323.

³⁰ Transmitted to the UN General Assembly as UNGA Doc. A/232. [a továbbiakban: *European Recognition Guidelines*].

³¹ Ez ugyanakkor nem azt jelenti, hogy pusztán azért, mert Koszovó függetlenségét időközben több mint 110 állam ismerte volna el, azt már jogszerűnek tekinthetnénk. Lásd SLOMANSON, William R.: Legitimacy of the Kosovo, South Ossetia, and Abkhazia Secessions: Violations in Search of a Rule. *Miskolc Journal of International Law*, 2009/2.

Abházia függetlensége egyaránt „*sui generis*” jellegű,³² és álláspontjuk szerint egyik sem szolgálhat precedensként későbbi függetlenségi törekvések számára. Ugyanakkor viszont egyet lehet érteni azzal a megközelítéssel is, hogy „...*az igazi problémát az jelenti, hogy ezen kérdésekben a politikai szempontok felülírják a jogi előírásokat, ami látható következetlenséget eredményez az egyes függetlenségi ügyek megítélése során. A kifogás, hogy minden egyes függetlenségi ügy sui generis jellegű lenne, meglehetősen abszurd.*”³³

Más álláspontok szerint a függetlenség kivívása (még ha *de facto* államisággal is jár együtt) valójában nem államközi, hanem államon belüli konfliktusként értelmezhető. A problémát azonban az jelenti, hogy a legtöbb esetben legalább egy másik állam titokban, ha éppen nem nyíltan, támogatja az államon belüli függetlenségi mozgalmakat.

Miközben a vonatkozó *opinio iuris* legalábbis bizonytalanoknak tűnik, a hágai Nemzetközi Bíróság Statútumának 38. cikk (1) bekezdés d) pontja a szokásjogon túl más jogforrások, így például a nemzeti és nemzetközi bíróságok ítélkezési gyakorlatának figyelembevételét is lehetővé teszi. Az alábbiakban ezeket vizsgálom meg a témához kapcsolódó két legfontosabb bírói döntés alapulvételével.

4.2.1. A hágai Nemzetközi Bíróság Koszovó-ügyben hozott tanácsadó véleménye

2010-ben nagy várakozás övezte a hágai Nemzetközi Bíróság Koszovó ügyében hozandó tanácsadó véleményét, hiszen az kiváló alkalomnak tűnt arra, hogy tisztázza a függetlenség egyoldalú kikiáltására vonatkozó szokásjogi szabályok tartalmát. Az ügy közvetlen előzményeként az szolgált, hogy Szerbia kezdeményezésére az ENSZ Közgyűlése tanácsadó véleményt kért a hágai Nemzetközi Bíróságtól abban a kérdésben, hogy Koszovó függetlenségének 2008-ban történt egyoldalú kikiáltása jogszerűnek tekinthető-e a nemzetközi jog szabályai alapján.

A szerb külügyminiszter, Vuk Jeremić rendkívül bölcsen fogalmazta meg a benyújtandó kérdést, hogy azt mind az ENSZ Közgyűlése, mind pedig a hágai Nemzetközi Bíróság el tudja fogadni.³⁴ Jeremić abban a reményben terjesztette elő a kérdést, hogy az „...*megakadályozza azt, hogy a koszovói válság precedensként szolgáljon a világ bármely más részén a függetlenségi mozgalmak számára. Egy tanácsadó vélemény ugyanis politikailag semleges lenne, ráadásul egy ilyen bírói döntés egyértelmű iránymutatásul szolgálna az államok számára annak vizsgálata során, hogy egy egyoldalú függetlenségi nyilatkozat mennyiben is egyeztethető össze a nemzetközi jog szabályaival.*”

³² Ezzel egyezően nyilatkozott például a korábbi amerikai külügyminiszter, Condoleezza Rice és a jelenlegi orosz külügyminiszter, Sergey Lavrov is.

³³ Sucur, Asam: Observing the Questions of Self-Determination and Secession in the Wake of Recent Events in Kosovo, Abkhazia, South Ossetia and Crimea. *ILSA Journal of International Law and Comparative Law*, 2015, 273.

³⁴ A hágai Nemzetközi Bíróság Statútuma 65. cikk (1) bekezdése értelmében „[a] Bíróság bármilyen jogi kérdésben tanácsadó véleményt nyilváníthat...”, azaz a Bíróság úgy is dönthet, hogy egy adott kérdésben nem bocsát ki tanácsadó véleményt (kiemelés a szerzőtől).

Az ENSZ Közgyűlése végül abban a kérdésben kért tanácsadó véleményt a hágai Nemzetközi Bíróságtól, hogy Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltása összhangban van-e a nemzetközi joggal. A tanácsadó véleményhez csatolt különvéleményekben több bíró is kifogásolta, hogy a Bíróság többsége valójában átfogalmazta a kérdést, és így nem azt vizsgálta, hogy a függetlenségi nyilatkozat „összhangban van-e” a nemzetközi joggal, hanem azt, hogy az „elfogadása nem ellentétes-e” a nemzetközi jog szabályaival.³⁵

A hágai Nemzetközi Bíróság megítélése szerint „...a függetlenségi nyilatkozat 2008. február 17-én történt elfogadása nem sérti a nemzetközi jog egyetlen általános vagy különös szabályát sem”.³⁶ Koszovó első ránézésre joggal érezhette magát győztesnek. A hágai Nemzetközi Bíróság ugyanakkor rendkívül bölcsen nem foglalt állást sem az elszakadás jogszerű alkalmazhatóságának kérdésében, sem pedig abban a kérdésben, hogy Koszovó igénye a független államiságra jogszerűnek tekinthető-e. Ehelyett pusztán azt állapította meg a Bíróság, hogy maga a koszovói függetlenségi nyilatkozat tekinthető érvényesnek.³⁷

Egyes érvelések szerint a Bíróság elszalasztotta a lehetőséget arra, hogy megválaszoljon egy tágabb kérdést, nevezetesen azt, hogy Koszovó követelheti-e érvényesen az államisága elismerését. Miként az Yusuf bíró különvéleményében is olvasható: „A Bíróságnak kiváló lehetősége volt arra, hogy egy konkrét ügyre vonatkozóan megállapítsa azokat a feltételeket, melyek teljesülése esetén az önrendelkezési jogra történő hivatkozás érvényes lehet, és jogszerűen követelhető a függetlenség. Sajnálatos módon a Bíróság elmulasztotta [...] tisztázni a külső önrendelkezési jog normatív tartalmát és terjedelmét [...] ami így hozzájárulhatott volna [...] a jogszerűtlen függetlenségi törekvések megakadályozásához, amelyek instabilitáshoz és konfliktusokhoz vezetnek a világ számos pontján.”³⁸

Másfelől azonban az is igaz, hogy a hágai Nemzetközi Bíróság „...nem jogalkotó és nem is hívható fel arra, hogy jogot alkosson. A Nemzetközi Bíróság feladata, hogy ellássa a bírói funkciókat, és megállapítsa egyes elvek és szabályok pontos tartalmát,” melyek a felmerült kérdés során alkalmazandóak. Márpedig egy bírói szerv nem válaszolhat más kérdésre, mint amelyet az ügyben elé terjesztettek.³⁹ Úgy tűnik tehát, hogy a Nemzetközi Bíróság bírónak többsége hű maradt a Bíróság bírói ítélkezési funkciójából következő szerepéhez, és nem kívánt túlmenni a tanácsadó véleményében azon a kereten, amelyet az ENSZ Közgyűlése az „államok legkisebb

³⁵ YEE, Sienho: Notes on the International Court of Justice (Part 4): The Kosovo Advisory Opinion. *Chinese Journal of International Law*, 2010/4, 763.

³⁶ ICJ, *Koszovo-ügy*, 122. pont.

³⁷ Lásd hozzá ICJ, *Koszovo-ügy*, 51. pont.

³⁸ ICJ, *Koszovo-ügy*, Yusuf bíró különvéleménye, 17. pont. Ez nem új kritika a Bíróság ítélkezési gyakorlatára vonatkozóan. Lásd például CASSESE: i. m., 218. (A Nyugat-Szahara ügyre vonatkozóan.) Koszovó ügyében hasonlóan: Milanovic, Marko–Wood, Michael (eds.): *The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion*. Oxford, 2015.

³⁹ FROWEIN, Jochen–OELLERS-FRAHM, Karin: Advisory Opinions (Chapter 6). In: Zimmerman, Andreas et al. (eds.): *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary*. Oxford, 2006, 1409. A szerzők idézik a Bíróság nukleáris fegyverek ügyében hozott tanácsadó véleményének 15. pontját, miszerint: „A Bíróság tanácsadó funkciójának nem az a feladata, hogy (legalábbis közvetlenül) államok közötti vitákat döntsön el, hanem hogy jogi állásfoglalást adjon az ezt kérő szervezeteknek és intézményeknek.”

„közös többszörösének” elve alapján elé terjesztett – nevezetesen, hogy maga a függetlenségi nyilatkozat elfogadása jogszerűen történt-e.

A Bíróság tehát úgy döntött, hogy nem kívánja megvizsgálni a függetlenség kivívásának nemzetközi jogi elemeit, és hogy ezeket vajon Koszovó teljesítette-e. A Bíróság érvelése szerint nem válaszolhat meg olyan kérdést, melyet a felek nem kértek tőle kifejezetten – különösen akkor, ha a függetlenségi kérdés jelenleg is egy folyamatban levő, államokat érintő eseménysor.⁴⁰

A Bíróság csupán megerősítette mindazt, ami a függetlenségi mozgalmak történetében évszázadok óta történik: „*Nem állapítható meg az államok gyakorlata alapján, hogy a függetlenség pusztá kikiáltása ellentétes lenne a nemzetközi joggal. Ugyanakkor az államok gyakorlata alapján egyértelműen megállapítható, hogy a nemzetközi jog nem tiltja a függetlenség kikiáltását.*” Más szavakkal, ez azt jelenti, hogy a nemzetközi jog se nem tiltja, se nem engedi meg a függetlenség egyoldalú kikiáltását.⁴¹

4.2.2. A québeci függetlenségi népszavazás ügye (Québec Secession ügy)

A hágai Nemzetközi Bíróság Koszovó ügyében hozott tanácsadó véleménye érdemben nem foglalkozik a függetlenségi népszavazás kérdésével, ezzel szemben a kanadai legfelsőbb bíróság 1998-ban a Québec Secession ügyben hozott, elhíresült döntése igen. Röviden összefoglalva az ügy hátterét, miután a Québec függetlenségét pártolók 1995-ben, az immáron második alkalommal megtartott népszavazáson minimálisan alulmaradtak, a kanadai legfelsőbb bíróság úgy ítélte meg, hogy jóllehet a népszavazás sikertelen volt, elviekben lehetséges Québec függetlenségének jogszerű kikiáltása.⁴² Az ügy központi kérdése az volt, hogy „*a nemzetközi jog szabályai alapján az önrendelkezés joga biztosítja-e Québec kormánya számára a jogot arra, hogy egyoldalúan kikiáltssa a tartomány függetlenségét Kanadától?*”⁴³

A kanadai legfelsőbb bíróság döntése értelmében önmagában egy helyi népszavazás nem lehet alkalmas arra, hogy megváltoztassa a kanadai alkotmány által rögzített föderális államberendezkedést. (Ez a vitathatatlan állítás nagymértékben gyengíti a krími függetlenségi népszavazás érvényességének esélyét.) Másfelől ugyanakkor a kanadai legfelsőbb bíróság elismerte a népszavazás hatásait: ennek alapján érdemi párbeszéd alakulhat(ott) ki a népszavazáshoz vezető okokról, és ez alapján lehetőségessé válhatott a kérdés tárgyalásos úton történő rendezése. Ahogy a legfelsőbb bíróság megállapította: „*Québec még egy egyértelmű népszavazási eredmény esetén sem hivatkozhat az önrendelkezési jogra annak érdekében, hogy*

⁴⁰ RADAN, Peter: International Law and the Right of Unilateral Secession. In: Pavkovic, Aleksandar–Radan, Peter (eds.): *The Ashgate Companion to Secession*. Ashgate, 2011, 321.

⁴¹ ICJ, *Kosovo-ügy*, 122. pont. FRANCK: i. m., 83.

⁴² A függetlenségi népszavazás előzményeit röviden lásd *Testing International Law – Some Particularly Controversial Issues* (Chapter 9). In: *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*. Cambridge, 1995, 248–254.

⁴³ *Reference by the Governor in Council concerning Certain Questions relating to the Secession of Quebec from Canada [1998]*, lásd a második kérdést. <http://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do> (2016. 02. 19.) [a továbbiakban: *Québec Secession ügy*].

egyoldalúan diktálhassa a függetlenné válásának feltételeit. Egy demokratikus szavazás, még ha jelentős többségi eredménnyel is zárul, önmagában nem alkalmas joghatás kiváltására... Az Alkotmányból fakadó demokratikus jogosultságok nem választhatóak el ugyanis az alkotmányos kötelezettségektől, és ez megfordítva sem lehetséges... Egy ilyen esetben azonban Kanada többi tartományának, illetőleg a szövetségi kormánynak nem lenne arra joga, hogy megtagadja Québec kormányától a függetlenség kikiáltásának jogát, amennyiben Québec is tiszteletben tartja a Kanada többi részén élők jogait. Egy ilyen népszavazási eredményt tárgyalásoknak kell követniük, mely tárgyalásoknak egy elszakadásról szóló törvény tartalma, illetőleg a függetlenséghez vezető eljárás egyes lépései érdemi meghatározását kell célozniuk. Egyetlen olyan kérdésről sem beszélhetünk, melyet a jog előzetesen előírt volna. A tárgyalásoknak egyaránt figyelembe kell venniük a többi tartomány, a szövetségi állam, Québec és természetesen valamennyi kanadai érdekét, különösen a kisebbségekét, függetlenül attól, hogy Québecben vagy azon kívül élnek. Ez alapján nem állítható, hogy ezek egyszerű tárgyalások lennének.”⁴⁴

Napjainkban egyértelműen a kanadai legfelsőbb bíróság Québec Secession ügyben hozott döntése tekinthető a függetlenség egyoldalú kikiáltására vonatkozó legfontosabb bírósági döntésnek.⁴⁵ A bíróság döntése alapján három feltétel teljesülése esetén kerülhet sor Québec függetlenségének kivívására: amennyiben egy önálló népet alkotnak a térségben élők; amennyiben súlyos emberi jogi jogsértések történnek a térségben; és végezetül, amennyiben nincs egyetlen más lehetséges megoldás sem, csak a függetlenség kivívása. Az alábbiakban ezen három feltételt vizsgálom meg alaposabban.

a) Az első feltétel: „nép”

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya közös 1. cikke értelmében: „Minden népnek joga van az önrendelkezésre. E jog értelmében a népek szabadon határozzák meg politikai rendszerüket és szabadon biztosítják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket.” A „nép” kifejezést ugyancsak tartalmazza az ENSZ Közgyűlésének az államok közötti baráti kapcsolatok elveiről szóló határozata is, melynek értelmében „...a független államok [...] rendelkeznek kormánnyal, mely a területükön élő valamennyi népet képviseli, faji, vallási vagy bőrszín alapján történő különbségtétel nélkül”.⁴⁶ Egyik dokumentum sem tér ki ugyanakkor bővebben arra, hogy kiket is értünk „nép” alatt.

Kikből is áll(na) a Krím népe? A 2001-ben megtartott ukrán népszámlálás szerint hozzávetőlegesen 125 különböző népcsoport él kisebb vagy nagyobb számban a Krímben, közülük a három legjelentősebb az orosz (58,5%), az ukrán (24,4%) és a tatár (12,1%).⁴⁷ Ez alapján kijelenthető, hogy az orosz etnikumú lakosság alkotja

⁴⁴ Québec Secession ügy, 151. pont.

⁴⁵ A hágai Nemzetközi Bíróság Koszovó ügyében hozott tanácsadó véleménye is utal az ügyre: „Many of those participating in the present proceedings made reference to the opinion of the Supreme Court of Canada...” ICJ, Kosovo-ügy, 55. pont.

⁴⁶ UNGA 2625. Resolution.

⁴⁷ Hivatalos statisztikák elérhetőek: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/Crimea> (2016. 02. 19.). A tatár népesség arányát számottevően befolyásolta a II. világháborút követően a térségben zajlott etnikai tisztogatás.

a Krím lakosságának többségét, de nem beszélhetünk arról, hogy lenne egy olyan domináns népcsoport, mely egyértelműen meghatározná a Krím félsziget etnikai és kulturális identitását. Oroszország értelemszerűen vitatja ezt az álláspontot.

b) A második feltétel: súlyos emberi jogi jogsértések

Függetlenül attól, hogy az önrendelkezési jog gyakorlása a nemzetközi szokásjogból eredeztethető, a függetlenség kivívása érdekében akkor kerülhet sor egyáltalán a nemzetközi közösséghez fordulásra, ha egy adott állam területén élő kisebbség a többségi lakosság vagy a kormány magatartása miatt képtelen a saját identitásának fejlesztésére az adott állami kereteken belül. Az ennek nemzetközi jogi igazolásához megkívánt súlyos emberi jogi jogsértéseket a humanitárius intervenció megalapozott igénye, vagy éppen népirtás elkövetése nyilvánvalóan igazolja. Ugyanakkor ezeket a függetlenség szemszögéből nézve megállapítható, hogy sokszor kerül sor hasonló cselekmények elkövetésére, azonban csak ritkán kerül sor ezek bizonyítására. Nem különösebben vitatható az az állítás, hogy *„...az emberi jogok védelme igazi áldás a világ számára. Ugyanakkor ennek szándékos félreértelmezése akár átok is lehet a nemzetközi békére és biztonságra nézve.”*⁴⁸

Az Oroszországban igen népszerű álláspont szerint a krími függetlenség az ukrán kormány népirtásszerű magatartásának a következménye.⁴⁹ Kétségtelen, a népirtást sokkal könnyebb elkövetni, mint az elkövetést bizonyítani, melynek oka egyaránt kereshető az etnikai tisztogatás és a népirtás közötti elmosódó határvonalban; abban továbbá, hogy a népirtásért való felelősség megállapítása megköveteli egy csoport megsemmisítésének kifejezett szándékát; és végezetül abban is, hogy hitelt érdemlő bizonyítékokra van szükség annak igazolására, hogy mindez valóban be is következett.⁵⁰

A krími függetlenség támogatói számára ezen feltételek a függetlenség jogszerűségének igazolásához valójában leküzdhetetlen akadálynak tűnnek. Nincsenek ugyanis hitelt érdemlő bizonyítékok a Krímben élő orosz többség elleni támadásokra vagy legalább a megfélemlítésükre. Miként az Európai Parlament is megállapította a Krímben élő oroszokkal szembeni állítólagos erőszakos cselekményekkel összefüggésben: *„...az orosz vezetés által az agresszió alátámasztására felhozott érvek teljes mértékben megalapozatlanok és a helyszínen tapasztalható valóságtól elszakadtak, mivel egyáltalán nem került sor semmilyen támadásra vagy megfélemlítésre orosz vagy orosz etnikumú állampolgárokkal szemben a Krímben...”*⁵¹

A fentieket összegezve meglátásom szerint egyrészt megállapítható, hogy egyrészt a Krímben élő oroszok nem tekinthetők „népnek” a függetlenség kivívásához

⁴⁸ TOLSTYKH: i. m., 228.

⁴⁹ TOLSTYKH: i. m., 8–9.

⁵⁰ A népirtás kifejezéssel kapcsolatosan említést érdemel, hogy a 2008-as georgiai–orosz konfliktusban mindkét fél azt állította, hogy a másik követett el népirtást, azonban egyik sem volt képes ezek hitelt érdemlő bizonyítására. Akik a kifejezést csak a média figyelmének felhívása céljából használják, szerencsésebb volna, ha helyett inkább a kevésbé egzakt etnikai tisztogatás kifejezést használnák. Lásd PEGORIER, Clotilde: *Ethnic Cleansing: A Legal Qualification*. Routledge, 2013.

⁵¹ Az Európai Parlament 2014. március 13-i állásfoglalása az Ukrajna elleni orosz invázióról. Lásd <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0248+0+DOC+XML+V0//HU> (2016. 02. 19.).

szükséges feltételek szemszögéből, másrészt pedig a függetlenség bizonyításához szükséges, az ukrán kormány vagy a lakosság által a térségben élő orosz kisebbség sérelmére elkövetett súlyos emberi jogi jogsértések sem igazolhatóak. A teljesség kedvéért vizsgáljuk meg azonban a harmadik feltételt is.

c) *A harmadik feltétel: nincs más lehetséges megoldás, mint a függetlenség*

Véleményem szerint ennek a feltételnek a bizonyítása talán a legnehezebb. A függetlenség kivívása mellett ugyanis számos egyéb lehetséges megoldás is elképzelhető. Egy tartomány a függetlenségének kikiáltása helyett akár egy már létező államhoz is csatlakozhatna – például Koszovó a függetlenségének kikiáltása helyett az Albániához való csatlakozást is választhatta volna (elviekben legalábbis). Sor kerülhetett volna arra is, hogy az alkotmány ismerje el a függetlenné válás lehetőségét, amennyiben ezt egy szabályosan megrendezett népszavazás is megerősíti – mint történt az például Montenegró Szerbiától való függetlenedésekor.

Európában a hidegháború időszakában kialakult gyakorlat alapján a határváltozások kizárólag a felek közös megegyezésével fogadhatóak el.⁵² A krími szeparatisták azonban nem folytattak érdemi tárgyalásokat az ukrán központi kormánnyal a követeléseikről, ráadásul a 2014. évi népszavazás idején Oroszország katonai jelenléte rendkívül erős volt a Krímben. A szeparatisták túlságosan türelmetlenek voltak, és nem tartották lehetségesnek, hogy bármilyen más megoldást válasszanak, mint a Krím Ukrajnától való függetlenségét – alapjaiban ásva ezzel alá a saját törekvéseik sikerét.⁵³

5. A krími függetlenségi népszavazás

Ahogy azt már említettem, a 2014. márciusi állapotok szerint a Krím félsziget lakosságának nagyjából 58 százaléka orosz, 24 százaléka ukrán, 12 százaléka pedig tatár származású volt. Az ukránok és a tatárok már előzetesen kijelentették, hogy bojkottálni fogják a népszavazást. Ennek fényében nem túlságosan meglepő, hogy a népszavazáson részt vevők döntő többsége, a hivatalos adatok szerint 97 százaléka, arra szavazott, hogy a Krím félsziget csatlakozzon Oroszországhoz.⁵⁴

A krími népszavazásnak tudomásom szerint nem volt olyan szabálya, hogy a népszavazáson való részvételre jogosultak meghatározott arányának minimálisan részt kell vennie a népszavazáson ahhoz, hogy az érvényes legyen. Ezt követően a Krím félsziget, illetőleg Szevasztopol városa (mely önálló területi egységnek minősült Ukrajnán belül) egyesültek Krími Köztársaság néven, mely rögtön ezt követően követelni kezdte a független államként történő elismerését. Nem sokkal ezt követő-

⁵² Lásd *European Recognition Guidelines*.

⁵³ Csak az összehasonlítás kedvéért: az ENSZ főttitkárának koszovói különmegbízottja éveket töltött azzal, hogy Szerbiával tárgyaljon, mielőtt annak rögzítésére került volna sor, hogy Koszovó számára nincs más reális alternatíva, mint a függetlenség kivívása. Bővebben lásd SLOMANSON, William R.: *Legitimacy of the Kosovo, South Ossetia, and Abkhazia Secessions: Violations in Search of a Rule*. *Miskolc Journal of International Law*, 2009/2.

⁵⁴ *Crimea profile – overview*. *BBC News*, 2015. március 13. <http://www.bbc.com/news/world-europe-18287223> (2016. 02. 19.).

en Oroszország aztán annektálta mind a Krím félszigetet, mind pedig Szevasztopol városát.

A krími népszavazás azonban az ukrán jog szabályai alapján alkotmányellenesnek minősült. Az ukrán alkotmány 73. cikke, valamint a népszavazásokra vonatkozó 2012. évi törvény értelmében ugyan lehetséges helyi érdekű ügyekben népszavazásokat tartani, azonban egy ilyen népszavazás nem érintheti az ország határait. A nyugati hatalmak álláspontja szerint (mellyel még egyes orosz szakirodalmi források is egyetértenek) a népszavazás nem csupán a vonatkozó ukrán szabályozás megsértése miatt, hanem számos más okból is érvénytelennek tekinthető. Ezen érvénytelenségi okok egyike, hogy a népszavazással érintett térség *de facto* orosz katonai megszállás alatt állt a népszavazás ideje alatt, ekként annak eredménye nem tükrözi valamennyi ukrán állampolgár valós akaratát.⁵⁵

Az Európa Tanács Joggal a Demokráciáért Európai Bizottsága, közismert nevén a Velencei Bizottság is egyértelműen úgy foglalt állást, hogy a krími népszavazás mind az ukrán, mind a krími alkotmány alapján érvénytelen volt, ráadásul megsértette a népszavazásokra vonatkozó, nemzetközi jogban általánosságban elfogadott standardok jelentős részét is.⁵⁶

A Velencei Bizottság megállapítása szerint az egyik legfontosabb jogsértés, hogy a függetlenség kérdésében az érintett állam valamennyi polgára (és nem pedig csak az elszakadással érintett térségben élők) jogosult lett volna a véleményének kinyilvánítására.⁵⁷ Ráadásul a népszavazás lebonyolítása során is számos szabálytalanságra derült fény.⁵⁸

Az orosz állami tulajdonú média, valamint a referendum szervezői ugyanakkor azt állították, hogy 70 és 135 között volt azon nemzetközi megfigyelők száma, akik a népszavazás törvényességét ellenőrizték, és egyikük sem jelentett egyetlen jogsértést sem.⁵⁹ Ez a kijelentés már önmagában gyanús, hiszen teljesen életszerűtlen, hogy bármilyen választás vagy népszavazás során legalább kisebb szabálysértésekre ne derüljön fény, különösen akkor, ha a népszavazást ennyire sietősen szervezik meg.

⁵⁵ „Egy állam sem tehet kísérletet egy másik állam területének teljes vagy részleges megszállására [...] ezen állam hatóságainak akarata ellenére.” KUZNETSOV–TUZMUKHAMEDOV: i. m., 140. Az ugyanakkor érdekes kérdés, hogy a korábbi ukrán elnök, Viktor Janukovics orosz beavatkozást kérő nyilatkozata érvényesnek tekinthető-e.

⁵⁶ Venice Commission Opinion No. 762/2014, „*Whether the Decision Taken by the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea in Ukraine to Organise a Referendum on Becoming a Constituent Territory of the Russian Federation or Restoring Crimea's 1992 Constitution is Compatible with Constitutional Principles*”, különösen a 27–28. pontok. [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfFile=CDL-AD\(2014\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfFile=CDL-AD(2014)002-e) (2016. 02. 19.).

⁵⁷ *Québec Secession ügy*, 151. pont.

⁵⁸ Venice Commission Opinion No. 762/2014, 27–28. pontok.

⁵⁹ Csak a példa kedvéért, egy orosz újságíró ugyanakkor azt állította, hogy ő is részt vehetett a népszavazáson, jöllehet külföldi állampolgárként csak átmeneti jelleggel volt jelen a térségben. Lásd Declaring victory Crimean and Russian officials pledge fast integration. *KyivPost* (2014. március 17.), <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/voting-in-crimean-referendum-starts-even-as-ukraine-government-declares-it-illegitimate-339523.html> (2016. 02. 19.).

A Krím félsziget *de facto* miniszterelnöke felkérte az EBESZ-t arra, hogy megfigyelőként vegyen részt a népszavazáson, amit azonban az EBESZ visszautasított, méghozzá azért, mert a Krím nem minősült olyan önálló államnak (vagy egy állam bizonyos önállósággal bíró területi egységének), mely hatáskörrel rendelkezhetne arra, hogy egy nemzetközi szervezetet megfigyelőként kérjen fel egy népszavazásra.⁶⁰ Kis idővel később egyébként az EBESZ elnöke, Didier Burkhalter svájci külügyminiszter a népszavazást alkotmányellenesnek minősítette.⁶¹

6. Nemzetközi reakciók a krími helyzetre

6.1. Regionális szintű reakciók

Mind az Európai Unió, mind pedig az Egyesült Államok már a krími válság kezdetétől fogva fenyegetett azzal, hogy komoly gazdasági szankciókat vezet be Oroszország ellen, egyben arra szólították fel Oroszországot, hogy akadályozza meg a Krím jogi helyzetének megváltozását. Miután Oroszország ezen felszólításuknak nem tett eleget, mind az Európai Unió, mind pedig az Egyesült Államok részéről az említett gazdasági szankciók alkalmazása maradt az egyetlen lehetséges békés válaszlépés a történetekre.

Az Európai Unión belül Magyarország, Csehország, Lengyelország és Szlovákia részvételével működő Visegrádi Négyek csoportja közös nyilatkozatban szólította fel Oroszországot, hogy tartsa tiszteletben Ukrajna területi integritását. A nyilatkozatban a Visegrádi Négyek emlékeztettek arra, hogy egy olyan katonai beavatkozásnak lehet tanúja most Európa a 21. században, amelyet a Visegrádi Négyek a szovjet érdekszférába tartozásuk idején maguk is átéltek: Magyarország 1956-ban, Csehszlovákia 1968-ban, Lengyelország pedig 1981-ben.⁶²

Az Iszlám Konferencia Szervezete (*Organization of Islamic Cooperation, OIC*) ugyancsak kifejezte aggodalmát a krími muszlim tatárok élete és biztonsága miatt. Mint az köztudott, 1944-ben Sztálin kollektív büntetésként (a hitleri Németországgal történő együttműködés gyanúja miatt) a krími tatárok jelentős részét, több száz ezer embert deportáltatott Közép-Ázsiába. Ahogy az Iszlám Konferencia Szervezete közleményében jelezte: *„...nem fogadható el, hogy megisméltódjenek azok a krími tatárokat ért szenvedések, amelyeket a 20. században már át kellett élniük az itt élőknek, amikor arra kényszerítették őket, hogy elhagyják lakóhelyüket”*.⁶³ Oroszország azonban (nyilvánvalóan és előre sejtetően) figyelmen kívül hagyta az Iszlám Konferencia Szervezetének nyilatkozatát is, csakúgy, mint a többi állásfoglalást. Kétségtelen, hogy a tatárok a kezdetektől fogva ellenezték a Krím félsziget

⁶⁰ <http://www.reuters.com/article/2014/03/10/ukraine-crisis-referendum-osce-idUSL6N0M73AP20140310> (2016. 02. 19.).

⁶¹ <http://www.firstpost.com/world/crimea-referendum-illegal-no-osce-monitoring-swiss-1429931.html> (2016. 02. 19.).

⁶² *Statement of the Prime Ministers of the Visegrad Group Countries on Ukraine* (2014. március 4.), elérhető: <http://www.visegradgroup.eu/statement-of-the-prime> (2016. 02. 19.).

⁶³ OnIslam News Agency, *Crimean Muslim Tatars Want Their Own Vote*, elérhető: <http://www.onislam.net/english/news/europe/470615-crimean-muslim-tatars-want-their-own-vote.html> (2016. 02. 19.).

Oroszország által történő annektálását. A krími tatárok félelmeinek igazolásaként is értelmezhető, hogy 2015 áprilisában Oroszország bezáratta a krími tatárok utolsó független televíziócsatornáját.⁶⁴

6.2. Univerzális szintű reakciók

Az OECD a krími válság eszkalálódását követően haladéktalanul felfüggesztette Oroszországgal a csatlakozási tárgyalásokat, egyben hangsúlyozta, hogy szorosabbra kívánja fűzni a kapcsolatait a nem OECD-tagállam Ukrajnával.⁶⁵

2014. március 15-én az ENSZ Biztonsági Tanácsának 15 tagállamából 13 támogatta az Egyesült Államok által előterjesztett határozattervezetet, mely a krími népszavazást érvénytelennek nyilvánította. Ennek ellenére senkit sem ért meglepetésként, hogy a Biztonsági Tanács a kérdéses határozatot mégsem tudta elfogadni, méghozzá a vétójoggal rendelkező Oroszország tiltakozása miatt. A Biztonsági Tanács ezzel ismét tanúbizonyságát adta annak, hogy komolyabb válsághelyzetekben, ahol valamely állandó tag érintett, képtelen érdemi cselekvésre a jelenlegi eljárásjogi keretek között.⁶⁶

A Biztonsági Tanácsban a határozattervezetről történő szavazás során Kína, ahogy azt előre sejteni lehetett, tartózkodott. A kínai kormányzat hivatalos álláspontja szerint a szankciók helyett egy olyan nemzetközi együttműködési mechanizmus felállítására lenne inkább szükség, mely feltárja a kérdés politikai rendezésének lehetséges módzatait. A kínai tartózkodás ki nem mondott indoka sokkal inkább abban keresendő, hogy a határozattervezetre leadott igen szavazat (még ha az Oroszország ellen irányul is) könnyen értelmezhető úgy, hogy Kína ezzel valójában támogatja egyes területek önrendelkezési jogát (ami annak fényében, hogy Tibet és Tajvan is Kína fennhatósága alatt áll, nyilvánvalóan elfogadhatatlan értelmezés a kínai kormányzat számára). Ezzel szemben az Oroszországgal azonos álláspontot képviselő „nem” szavazat, mely lényegében elfogadja Oroszország beavatkozását a Krím félszigeten, úgy is értelmezhető, hogy adott esetben egy terület elszakadásának lehetősége esetén akár a külső beavatkozás is elfogadható lehet, a területi állam akarata ellenére is – ami ugyancsak elfogadhatatlan Kína számára.

Az ENSZ Közgyűlése, hivatkozással a hidegháború időszakában elfogadott Egyesülve a békéért (*Uniting for Peace*) határozatra,⁶⁷ 2014. március 27-én elfogadta a

⁶⁴ MACFARQUHAR, Neil: Russia Shuts Down TV Station Serving Crimean Tatars. *New York Times*, 2015. április 1., elérhető: http://www.nytimes.com/2015/04/02/world/europe/russia-shuts-down-tv-station-serving-crimean-tatars.html?_r=0 (2016. 02. 19.).

⁶⁵ HOROBIN, William: OECD Puts Russia's Accession Process on Hold Paris-Based Club of Nations Says It Will Strengthen Cooperation With Ukraine. *Wall Street Journal*, 2014. március 13., elérhető: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304914904579436773511599980> (2016. 02. 19.).

⁶⁶ PATIL, Anjali V.: *The UN Veto in World Affairs 1946-1990: A Complete Record and Case Histories of the Security Council's Veto*. UNIFO & Mansell Pub., 1992; Bosco, David L.: *Five to Rule Them All: The UN Security Council and the Making of the Modern World*. Oxford, 2009.

⁶⁷ A határozat értelmében, amennyiben a Biztonsági Tanács az öt állandó tag egyetértésének hiánya miatt képtelen gyakorolni az Alapokmányból fakadó hatásköreit a nemzetközi béke és biztonság fenntartása érdekében, az ENSZ Közgyűlés jogosult a kérdést napirendjére tűzni és abban határozatot hozni. UNGA

68/262. számú határozatát, melyben felhívta az államokat, nemzetközi szervezeteket és azok ügynökségeit is, hogy ne ismerjenek el semminemű változást a Krím félsziget vagy Szevasztopol jogi helyzetének változásában.⁶⁸ A határozat értelmében valamennyi államnak tartózkodnia kell minden olyan lépéstől, mely Ukrajna egységét és területi integritását veszélyeztetné vagy sértené. Oroszország ENSZ melletti állandó képviselője a határozatot ugyanakkor meglehetősen élesen kritizálta.⁶⁹

Az ENSZ Közgyűlésében zajló vitában Észak-Korea az ukrán válságot egyenesen az Egyesült Államok és más nyugati államok beavatkozási kísérleteként értékelte. Észak-Korea álláspontja szerint a Krím félsziget Oroszországgal történő egyesítése, melyet ráadásul népszavazás is megelőzött, teljes mértékben legitim és az ENSZ Alapokmányával összhangban álló folyamat eredménye.⁷⁰ Nem lehet szó nélkül elmenni Bolívia állandó képviselőjének azon vádpontja mellett sem, melyben Ukrajna korábban demokratikusan megválasztott elnöke hatalmának megdöntésével szemben emelt szót.⁷¹

Nicaragua azt állította, hogy a Krím félszigeten zajlott népszavazás az önrendelkezési jog gyakorlásának békés és jogszerű példája volt. Nicaragua kifejezetten visszautasította a probléma egyoldalú megoldását, és kritizálta az egyes államok, illetőleg nemzetközi szervezetek által Oroszországgal szemben elrendelt politikai és gazdasági szankciókat. Nicaragua érvelése kétségtelenül logikusnak tűnik: az ENSZ Alapokmány VII. fejezete értelmében a nemzetközi szankciók elfogadásának joga a Biztonsági Tanácsot illeti meg.

Az ENSZ Közgyűlésében nagyszámú (58) tartózkodás mellett került a határozat elfogadásra. Ugyanakkor az ENSZ Közgyűlésének eljárási szabályzata szerint, ha egy állam tartózkodik a szavazásnál, úgy kell tekinteni, mintha nem is szavazott volna.⁷²

Kérdésként merülhet fel, hogy milyen súllyal is bír egy ENSZ közgyűlési határozat a nemzetközi jogban? Kétségtelen, hogy a hágai Nemzetközi Bíróság Statútuma, mely a nemzetközi jog forrásait sorolja fel, nem említi a források között az ENSZ Közgyűlésének (illetve tágabban, a nemzetközi szervezetek) határozatát. Ez azonban nem azt jelenti, hogy az ilyen határozatoknak ne lehetne jogi hatályuk és következményük. A hágai Nemzetközi Bíróság egyik legtekintélyesebb bíróját idézve: *„Egy határozat, mely javasol valamilyen lépést, egyfajta jogi kötelezettséget is keletkeztet, amely ugyan kezdetleges, gumiszerű és tökéletlen, azonban kétségtelenül jogi kötelezettség, melynek betartása számon kérhető. Az államok, miközben nem kötelesek elfogadni a határozatot, arra már kötelesek, hogy jóhiszeműen kövessék a határozatban foglaltakat. Éppen ezért, figyelemmel arra, hogy az államok a végső letételményesei a területük feletti jó kormányzás követelményének, amennyiben úgy*

Resolution 377, UN Doc. A/Res/377(V). Bővebben lásd TOMUSCHAT, Christian: *Uniting for Peace*. United Nations Audiovisual Library of International Law, http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ufp/ufp_e.pdf (2016. 02. 19.).

⁶⁸ UNGA *Krím vita*.

⁶⁹ UNGA *Krím vita*, 3. Érdekes azért megjegyezni, hogy a terület legalábbis hosszabb ideig állt a tatárok főhatalma alatt, mint amennyi ideig Oroszországhoz tartozott.

⁷⁰ UNGA *Krím vita*, 20.

⁷¹ UNGA *Krím vita*, 13.

⁷² Rules of Procedure of the General Assembly, UNGA Doc. A/520/Rev.17, Rule 87.

döntenek, hogy figyelmen kívül hagynak egy határozatot, kötelesek megindokolni, hogy miért is teszik ezt.”⁷³

Összegezvén az ENSZ egyes szerveinek álláspontját a krími konfliktusban, az alábbiakat rögzíthetjük. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa képtelen volt érdemi döntést hozni a kérdésben. Oroszországnak mindezek alapján kétségtelen kötelezettsége (ahogy azt Lauterpacht bíró is megfogalmazta 1955-ben az azóta is sokat idézett véleményében), hogy az ENSZ Közgyűlésének határozatát jóhiszeműen hajtsa végre. A kérdés már csak az, milyen következményekkel jár, ha ennek mégsem tesz eleget.

7. Következtetések – egy újabb befagyott konfliktus

Megítélésem szerint a krími konfliktus egy újabb befagyott konfliktussá vált, melynek megoldása az elkövetkező években-évtizedekben aligha valószínű. Nem más ez, mint „hidegháború újrafőzve”. A krími konfliktus csak egy eleme annak a visszafordíthatatlannak tűnő spirálnak, mely a nyugati országokban erősíti az Oroszország-ellenességet, miközben az egekbe emeli Putyin elnök népszerűségét Oroszországon belül.⁷⁴

Oroszország, az Európai Unió és az Egyesült Államok most azon világtrend kerekeit feszegetik, amely hosszú éveken keresztül működött a II. világháborút követően. Oroszország a közelmúltban visszalépett azon konzultációktól, melyek az 1990-ben megkötött, az európai hagyományos fegyverek korlátozásáról szóló szerződés értelmében kötelezőek lennének. Oroszország ballisztikus rakétákat telepít a balti államok közvetlen közelében levő kalinyingrádi enklávéba, illetőleg nukleáris fegyvereket a Krímbe, valamint blokkolja a nukleáris fegyverek további csökkentésére vonatkozó tárgyalásokat – amit a 2010-es START III. szerződéssel irányoztak elő.⁷⁵

A 2015. februári minszki megállapodás⁷⁶ alapján remélhető volt, hogy Oroszország visszavonja fegyveres erőit és fegyvereit Ukrajna területéről. A legújabb hírek szerint azonban épp az ellenkezője történik, és özönlenek a csapatok Ukrajnába. Úgy tűnik, Oroszország megtalálta a megfelelő válaszlépést az Európai Unió egyes orosz politikusokra vonatkozó beutazási tilalmára is: Putyin legújabb fenyegetései szerint nukleáris fegyverek telepítésére is sor kerülhet a Krímbe. A határvonal Oroszország számára valószínűleg az lenne, ha a NATO nukleáris elhárító raké-

⁷³ Lauterpacht bíró különvéleménye a Délnyugat-Afrika nemzetközi státuszának ügyében adott tanácsadó véleményéhez (1955. június 7.), ICJ Reports 1955, elérhető: <http://icj-cij-org/docteur/files/24/2151.pdf> (2016. 02. 19.). Az ENSZ Közgyűlés határozatainak jogi kötelező erejére lásd SLOAN, Biran: The Nature and Function of United Nations General Assembly Resolutions. In: *United Nations General Assembly Resolutions on our Changing World*. Transnational, 1991.

⁷⁴ BIRNBAUM, Michael: Putin's approval ratings hit 89 percent, the highest they've ever been. *Washington Post*, 2015. június 24., elérhető: <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2015/06/24/putins-approval-ratings-hit-89-percent-the-highest-theve-ever-been/> (2016. 02. 19.).

⁷⁵ IGNATUS, David: Back to the future in Putin's Europe. *Washington Post*, 2015. március 17., elérhető: https://www.washingtonpost.com/opinions/back-to-the-future-in-putins-europe/2015/03/17/6c8dbb94-cce9-11e4-8c54-ffb5ba6f2f69_story.html (2016. 02. 19.).

⁷⁶ Teljes szövegét lásd <http://www.ft.com/cms/s/0/21b8f98e-b2a5-11e4-b234-00144feab7de.html> (2016. 02. 19.).

tarendszert telepítene Ukrajnába – egy országba, amely 2000 kilométer hosszan határos Oroszországgal.

Ugyanakkor az Egyesült Államok újra fontolóra vette egy kelet-európai rakéta-elhárító rendszer telepítését. 2015 áprilisában az Egyesült Államok 300 katonai tanácsadót küldött Ukrajnába. Az Egyesült Államok feltehetően következő katonai vezérkari főnöke Oroszországot a közelmúltban az Egyesült Államok biztonságát fenyegető legjelentősebb tényezőnek nevezte.⁷⁷ Aligha lehet kétségünk afelől, hogy Oroszország hasonlóan vélekedik az Egyesült Államokról.

Jelen írás témája, összekapcsolva a függetlenség egyoldalú kikiáltása lehetőségének vizsgálatával, kétségtelenül számos bizonytalansággal, következtetlenséggel és álszenteskedéssel terhelt, és még az is vita tárgyát képezheti, hogy vajon létezik-e ezen a területen nemzetközi szokásjog.⁷⁸ Véleményem szerint valamikor a jövőben a jelenlegi nemzetközi jog se meg nem tiltó, se meg nem engedő megközelítését fel kell hogy váltsa egy egyértelmű szabályozás.

Valamennyi, a hidegháború óta zajlott elszakadási konfliktus közül a krími konfliktus talán a legsúlyosabb. Sajnos az is valószínűsíthető, hogy az elkövetkező időkben több állam széthullásának is tanúi lehetünk majd – elsősorban a Közel-Keleten és Afrikában, újabb, hasonló válsághelyzeteket előidézve.

A jövő előrejelzése általában meglehetősen reménytelen vállalkozás. Azt azonban nem nehéz megjósolni, hogy mi történik, ha Ukrajna megkapja az általa vágyott nukleáris elhárító rendszert – Putyin elnök pedig valóban nukleáris fegyvereket telepít a Krímbe. Ez esetben tanúi lehetünk annak, hogyan fejlődik ki a második hidegháború, és a nagyhatalmakkal együtt hogyan ehetjük majd meg mindazt, amit a Krímben és más konfliktusokban a szemben álló felek kifőztek.

(Fordította: Szemesi Sándor)

Abstract

This article provides detailed insights into the validity of remedial secession, the two major judicial opinions that have addressed it (Kosovo advisory opinion by the International Court of Justice, and the Quebec Secession Reference case decided by the Supreme Court of Canada), and the steep, but evolving, path to legitimacy it may now be travelling. This article does so within the context of Crimea's secession referendum, declaration of independence, and de facto statehood, and Russia's annexation of Crimea. It covers the international community's reaction to these events – and the disparity among academic reactions to the vitality of remedial secession. It traces the UN General Assembly's 2014 Crimean debate – concluding that it is the most authoritative referee for judging Russia's claim to the validity of the Crimean secession.

⁷⁷ <http://www.usnews.com/news/politics/articles/2015/07/09/joint-chiefs-nominee-says-he-will-assess-strategy-against-is> (2016. 02. 19.).

⁷⁸ SUCUR: i. m., 297.